

De industrie opnieuw op de agenda

Precies tien jaar geleden ontbrandde in Nederland een publieke discussie over de positie van de industrie. De directe aanleiding tot die discussie was de publikatie van een aantal rapporten, waarvan het WRR-rapport *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* de meeste opgang heeft gemaakt. In deze rapporten werd aandacht gevraagd voor de benarde positie waarin de industrie in de jaren zeventig was komen te verkeren. De rapporten droegen er toe bij een omslag te bewerkstelligen in de publieke onverschilligheid, deels zelfs vijandigheid, jegens de industrie. Natuurlijk kan zo'n omslag nooit plaatsvinden als de publieke opinie er niet rijp voor is. Onder de oppervlakte moeten er gedachten leven die verwant zijn aan wat in een publikatie wordt verwoord. Maar een rapport kan er de consistentie en doelgerichtheid aan geven die nodig zijn om een wervend en mobiliserend effect te sorteren.

Het onbehagen uit de jaren zeventig stoelde feitelijk op twee onderliggende bewegingen. De eerste hiervan was gericht tegen de consumptiemaatschappij die de mens in een keurslijf van werken en consumeren zou persen, juist op een moment dat het materiële welvaartsniveau hem in staat stelde het perspectief van de 'spelende mens' waar te maken. De tweede was gericht tegen het groot-schalige bederf van het milieu en de uitputting van grondstoffen die inherent geacht werden aan de steeds toeneemende industriële productie. 'Exponentiële groei' was hiervoor het sleutelbegrip. Die beide bewegingen hebben, elkaar versterkend, het klimaat van de jaren zeventig in sterke mate bepaald. In elk geval heeft de politiek er geen weerwerk tegen weten te bieden. En dat was nu juist wat nodig zou zijn geweest om de tamelijk ernstige ontknoping te voorkomen die het begin van de jaren tachtig zo'n grimmig aanzien hebben gegeven.

Het grote misverstand, als men dat zo zou mogen stellen, van de jaren zeventig was de overheersing van de mening dat de welvaart verzekerd was en dat het erop aan kwam bij te sturen ten einde te voorkomen dat we zouden 'stikken in onze welvaart'. Maar in de wereld werden de kaarten in feite al lang anders geschud. Zuidoost-Azië stond aan de vooravond van een economische opmars waarvan Europa en de VS niet terug hadden. Een opmars die – paradoxaal genoeg – gebaseerd was op het ethos dat wij meenden als over-

A. van der Zwan

wonnen en overleefd terzijde te kunnen stellen. Een opmars die voorts – dat is het voordeel van de nieuwkomer – inspeelde op nieuwe technologieën en een bijpassende arbeidsorganisatie die geheel nieuwe mogelijkheden ontsloten.

Waarom is het juist nu interessant hier bij stil te staan? De situatie van nu verschilt immers totaal van die in de jaren zeventig. Het publieke klimaat voor de industrie is verre van ongunstig, terwijl de industrie er zelf economisch gezien goed voorstaat. Wat is dan de rechtvaardiging om nu de industrie weer op de agenda te willen plaatsen? Van de industrie wordt terecht verwacht dat ze de motorfunctie blijft vervullen die de afgelopen vijf jaar tot zulke positieve gevolgen voor onze welvaartsontwikkeling heeft geleid. Maar economische groei en industriële expansie zijn geen automatismen, ze komen niet zonder zorg en aandacht tot stand.

De internationale omgeving is juist nu zeer drastisch aan het veranderen. De 'Europeanisering' roept een schaalvergroting van markten op. De internationale concurrentie neemt in hevigheid toe. Grootscheepse reorganisatie en hergroepering van het productief vermogen doen zich voor, terwijl verdere spectaculaire marktverschuivingen zich aankondigen. Hiermee verbonden fusies tussen ondernemingen en andere bedrijfsconcentraties zijn aan de orde van de dag. De economie is wereldwijd in een schoksgewijs veranderingsproces gewikkeld. Dat is op zich zelf niets bijzonders, want ruwweg kan men stellen dat de kaarten in de wereld, econo-

misch gesproken, eens in de tien jaar opnieuw geschud worden. Maar dat zijn dan wel de momenten waarop in het beleid een verhoogde staat van paraatheid vereist is, wil de aansluiting bij de snelle veranderingen bewerkstelligd worden.

Mogelijk zullen de volgende fasen in deze hergroepering zich afspelen tegen een minder gunstige economische achtergrond dan de afgelopen jaren bestond. Conjuncturele en structurele factoren gaan hier samen. Algemeen geldt dat de groei van de wereldhandel afvakt, vooral door de groeivertraging in de VS. De sterk stijgende rentelasten vormen een groot probleem, met name voor investeringen op lange termijn. Voorts moet de Nederlandse industrie rekenen met een opwaartse lastendruk, als gevolg van stijgende loonkosten en een aangescherpt milieubeleid.

In het licht van deze ontwikkelingen is zowel een intensivering als, op onderdelen, een bijstelling van het beleid geboden. Het is de industrie die met haar bij uitstek internationale verwevenheid niet alleen het meest vatbaar is voor verandering op het wereldtoneel en dus over een groot aanpassingsvermogen moet beschikken, maar het is ook de industrie die een voorhoedefunctie vervult voor de rest van de economie om veranderingen te registreren en om te zetten in tastbare verbeteringen. Maar dan moet de industrie die kans ook krijgen.

Het is om deze redenen dat FME en AWW een onafhankelijke stuurgroep hebben ingesteld met de opdracht om aan te geven hoe ons land zijn positie als industrienatie kan verzekeren. Het rapport van de Stuurgroep is deze week aan de minister van Economische Zaken aangeboden¹. Juist nu overal de 'bakens worden verzet', doen zich keuzen voor en moeten beslissingen worden genomen die de toekomst voor een reeks van jaren zullen bepalen.

1. Stuurgroep 'Nederland industrieland', *Een keuze voor de industrie; strategische positiebepaling in Europees perspectief*, Staatsuitgeverij, 1990.